

Könyvtárak a koronavírus-járványt követő időszakban

Ahogy közeleg a látogatók elől bezárt könyvtárak újrainyitása – sőt sok helyen már megkezdődött a [bibliotékák kibontakozása](#) –, felmerül a kérdés, hogy milyen változásokra lehet számítani a koronavírus-járványt követő időszakban. Sokan úgy vélekednek, hogy a visszaállást követő időszak el fog térni a megszokottól.

Az Amerikai Könyvtárak Egyesülete (ALA) összeállításában [a koronavírus-járvány lehetséges rövid- és hosszútávú](#) következményeit elemzi. Sok szakértő úgy véli, hogy legkorábban 2021 nyárára várható a koronavírus elleni vakcina megjelenése, ezért addig a társadalomnak meg kell tanulnia a mindennapokban együtt élni a vírussal és annak lehetséges hatásaival, következményeivel. Az egyik szakértői jövőkép szerint három-négy hónapon belül a társadalom többsége természetes immunitást szerez a vírus ellen, így az egészségügyi óvintézkedések az azonosított betegek elkülönítésére szolgálnak majd a jelenlegi ösztársadalmi zárlat helyett. Egy másik eshetőség szerint nyáron lassul a vírus terjedése, ám a társadalmi elkülönítésre vonatkozó szabályok érvényben maradnak az év végéig.

Az Egyesült Államokbeli koronavírus-stratégia négy mérföldkövet határoz meg a szolgáltatások újrainyításának feltételeként:

- a koronavírusos esetek számának bizonyítottan jelentős csökkenése egy 14 napos periódusban,
- megfelelő, mindennapos és nem kiemelten válságkezelő kórházi kapacitás a koronavírusos betegek ellátására,
- lehetőség minden COVID-19 tüneteket mutató páciens tesztelésére,
- a megerősített koronavírusos esetek és környezetük folyamatos megfigyelésének biztosítása.

Az ALA összeállításában ágazatok szerint is vizsgálják a járvány lehetséges társadalmi hatásait.

Technológia: a nagy technológiai vállalatok jelenleg kulcsszerepet játszanak a karantén fenntartásában, elsődlegesen a távmunkát lehetővé tévő műszaki megoldások révén. A korszerű informatikai megoldások nem csupán az otthoni munkavégzést, hanem a pandémia monitorozását is lehetővé teszik a fertőzések adatainak gyűjtésével és a potenciális gócpontok feltérképezésével. Ez azonban kétélű eszköz, hiszen a pandémia mellett egyének követése is lehetővé válik, ezért fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a jelenlegi helyzet tovább csorbítja a személyes adatok védelmét. A könyvtárak feladata a big data és a fenti számítógépes követőrendszerek világában elsősorban a tájékoztatás, a figyelem felhívása ezekre a tevékenységekre.

Kormányzat: a járványhelyzetre hivatkozással több kormány a megszokottnál szélesebb körű jogositványokat **kapott a járvány hatékony megfékezése érdekében**. A felmerülő kérdés az, hogy világszerte a modern demokrácia egyik alapintézményének tartott közkönyvtárak hogyan tudnak továbbra is teret adni az állampolgároknak a demokrácia elveinek befogadására és fenntartására szolgáló diskurzusokra.

Oktatás: a könyvtárak oktatástámogató feladatkörében a kihívást a társadalmi elkülönülési szabályok betartása jelenti, valamint az oktatási intézmények újrainyításával jelentkező igény a fizikai szolgáltatásokra, így a most kizárólag online szolgáltatásokat biztosító könyvtáraknak ki kell alakítaniuk egy hibrid – távoli elérésű és hagyományos – szolgáltatási portfóliót. Kérdéses továbbá a nyári iskolaszünet alatt jelentkező könyvtári tevékenységek (az USA-ban pl. a *Summer Meal Program*, amely keretében a rászorulóknak ételt is osztanak) köre, amely idén a könyvtárosok még fokozottabb igénybevételével, más esetekben a szolgáltatás elmaradásával járhat.

Munkahelyek: az otthoni munkavégzés tekintetében a könyvtáraknak végig kell gondolniuk munkatársaik tartósabb otthoni foglalkoztatásának kérdését, amennyiben erre igény mutatkozik a háttérmunkát végző könyvtárosok részéről. A munkahelyek újrainyításának elkerülhetetlen velejárója lesz az egészségvédelmi eszközök szétosztásának és pótlásának intézményenkénti logisztikája. A könyvtáraknak fenn kell majd tartaniuk az egyensúlyt a fontos közszolgáltatások és a személyzet

egészségének védelme között. A fertőtlenítőszeres és az egészségügyi védőeszközök beszerzése jelentős pénzügyi kihívást fog jelenteni a bibliotékák számára.

Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok: a társadalmi elkülönülést célzó intézkedések a hátrányos helyzetű embereket rendkívül negatívan érintik, különös tekintettel a szegényekre és az idősekre. A fiatalok és az idősek közti szakadékot valószínűleg az újranitás sem fogja csökkenteni, valamint a 65 év felettiak továbbra is veszélyeztetett társadalmi csoportot képviselnek a védőoltás megjelenéséig. A szegények helyzetét a veszélyhelyzet elmúltával elapadó állami és önkormányzati támogatások fogják nehezíteni. A könyvtáraknak erre felkészülve érdemes újraértékelni a hátrányos helyzetűeket megszólító szolgáltatásaikat annak érdekében, hogy a lehető legjobb segítséget tudják nyújtani a rászorulóknak.

Könyvtári terek, várható korlátozások: az újranitást követő időszak legfőbb intézkedése lesz a másfél-két méteres biztonsági távolság kialakítása a könyvtáráépületen belül. Ez elsősorban az intenzíven használt könyvtárak esetében fog jelentős problémát okozni a mindennapi szolgáltatások során, hiszen ez nem oldható meg a használók számának és idejének korlátozása nélkül. Rendezvényszervezés esetében viszont minden könyvtár számára nehezített körülményt fognak jelenteni az 50 főben maximalizált létszámkorlátozások. A résztvevői létszámkorlátozások világszerte kisebb boltok, vendéglátóhelyek bezárásával járnak együtt, így a könyvtáraknak megújult erővel kell majd reagálniuk szolgáltatásaikkal az állást kereső használók igényeire. A karantén alatt fenntartott vagy bevezetett házhozszállítás, továbbá a gyűjtőhelyes dokumentum átadást/átvételt nyújtó szolgáltatások fennmaradásának kérdése a későbbiekben jelentkező igények függvényében lesz megfontolandó a könyvtárak számára.

Művészet és szórakozás: a könyvtárak gyűjtőkörébe eső újdonságok népszerűsítése hátrányba kerül a várható rossz gazdasági helyzetben, legyen szó a legújabb művek beszerzéséről vagy író-olvasó találkozók pénzügyi vonatkozásairól, utóbbit ráadásul még a létszámkorlátozás is nehezíti. A szórakoztatóipar és a művészek átállása az online szolgáltatásra olyan újszerű helyzetbe hozza a könyvtárakat, amelyben egyre növekvő igény jelentkezik a megszokott közvetítő csatornák helyett az igény szerinti és az alkotók által önállóan előállított és közvetített tartalomra és információra.

Hírek és újságírás: a gazdasági helyzet súlyosbodásával a kiadók valószínűleg kevesebb reklámbevételekre számíthatnak. Elképzelhető, hogy elterjed a nonprofit újságírás vagy a hírfogyasztók fizetős tagsági modellje, utóbbi esetében csak érvényes előfizetés alapján olvashatók a cikkek teljes egészében. A helyzet alkalmat kínálhat a könyvtárak számára, hogy aktívabb szerepet játszhassanak a helyi sajtó tartalom-előállításában és a lakosság tájékoztatásában.

Utazás, közlekedés: a tömegközlekedést érintő korlátozások, kényelmetlenségek a könyvtári használók számának csökkenésével járhatnak együtt.

Szakértelem: ahogy a közösségi médiavállalatok is egyre inkább elkötelezik magukat a minőségi információszolgáltatás népszerűsítésére és az álhírek elleni fellépésre, a könyvtáraknak továbbra is mint a minőségi szempontok alapján válogatott és megbízható információk közvetítőjeként kell megmutatkozniuk.

Sari Feldman, az ALA és a Közkönyvtárak Egyesületének (PLA) korábbi elnöke a *Publisher Weekly*-ben [megjelent véleménycikke](#) szerint a zárlat és a társadalmi elkülönülés alapvetően rengeteg meg a közkönyvtárak mindennapi működésének alapfeltételét, a személyes találkozást. Az egyik jelentős következménye lehet a COVID-19 válságnak, a kórokozótól való intenzívebb, túlreagált félelem, amely egyeseket újragondolásra készíthet különböző felületek – köztük a könyvtári dokumentumok, eszközök – érintésével, használatával kapcsolatban. Vajon hányan fogják úgy vélni, hogy a könyvkölcsönzés veszélyezteti az egészségüket? – merül fel a kérdés a „mindenki számára nyitva tartó” közkönyvtárak kapcsán. A közkönyvtárak világszerte jól reagáltak a digitalizálás kihívásaira, hibrid szolgáltatásokat nyújtanak a valódi és a virtuális térben egyaránt, célirányos könyvtári terekkel pedig közösségi tevékenységekre, változatos programokra buzdítanak. Fenn tartható-e az utóbbi a társadalmi elkülönülés korában? Szüksége lesz-e vajon a könyvtáraknak az

olvasók számára biztosítandó kesztyűkészletre a közös használatú eszközök igénybevételéhez? A kórokozótól rettegő szülők vajon továbbra is el fogják-e hozni gyermeküket a baba-mama rendezvényekre? A legveszélyeztetettebb társadalmi csoportot képviselő idősek vissza tudnak-e illeszkedni a több korosztályt magába foglaló könyvtári közösségekbe? A közösséget érintő kérdéseken túlmenően érdemes megvizsgálni a könyvtárak és a könyvkiadók, -terjesztők közötti kapcsolatrendszer is. Sok kreatív könyvtáros készít ugyan online könyvajánlókat, ám mégis jellemző a könyvtári honlapok járványidő alatti elhanyagolása, azt már nem is említve, hogy a járvány súlyos hatással volt a tavaszi időszakban kezdődő könyvvásárookra és -kiállításokra is, amelyek az éves könyvpremierek első kézből való megismerését szolgálnák. Feldman szerint az online könyvajánlás hatékonysága össze sem vethető a könyvvel való fizikai találkozás során tapasztaltakkal. A digitális könyvtári tartalomszolgáltatás soha nem látott módon felpörgött a karantén ideje alatt, ám a könyvtárak által igénybe vett külső tartalomszolgáltatók (például az Overdrive) által nyújtott szolgáltatásokat magas árak, kölcsönzési és egyéb korlátozások nehezítik, ahogy a szerző egy [korábbi publikációjában](#) erre már rávilágított. További gond a digitális szolgáltatással, hogy nem jár plusz bevétellel a könyvtárak számára, valamint azok a hátrányos helyzetű emberek, akiknek nincs internethasználati lehetőségük, kimaradnak a szolgáltatásból. A kizárólagos digitális könyvtári szolgáltatás másik negatív következménye, hogy ha megszokják az emberek, akkor egy idő után a szolgáltatást magához a konkrét applikációhoz (pl. Az Overdrive Libby nevű applikációja az Egyesült Államokban) kezdik el kötni, és nem a szolgáltató közkönyvtár intézményéhez. A helytől független digitális hozzáférés által nyújtott – a karanténban különösen megszokott – kényelem a könyvtári közösséghez történő fizikai visszatérést is veszélyeztetheti. Ezeknél sokkal kézzelfoghatóbb hatása a járványnak, s az ebből eredő gazdasági válságnak az ALA-t is sújtó költségvetési hiány, amely továbbgyűrűzhet az amerikai könyvtári szférában, előre nem látható következményeket vonva maga után. Feldman következtetése az, hogy az USA-ban a „Nagy Szünetnek” hívott időszakot nem húzhatják ki a könyvtárosok tétovázással, a szolgáltatás-kiesést ki kell használni az újraindítás és az azt követő feladatok alapos átgondolására.

A [The Washington Post](#) hasábjain **Stephan Barker, a Prince George's County Memorial Library System nyugdíjas könyvtárosa osztotta meg véleményét** a járvány közkönyvtárakra vonatkozó következményeivel kapcsolatban. Szerinte gondot fog jelenteni a használók által aktívan használt számítógép-terminálok számának csökkentése a biztonságos távolság kialakítása következtében. A vírus legsúlyosabb következménye a könyvtárügyre nézve Barker szerint is a pénzhiány, amelyet tovább fog súlyosítani a kórokozótól való félelem miatt a dokumentum-forgalmazásban kimutatható visszaesés. A törvényhozók sok esetben nem tartják kiemelt fontosságúnak a könyvtári szolgáltatásokat, így a bibliotékák a költségvetési megszorítások első áldozatai közt szerepelhetnek. Ez a hátrányos helyzetű társadalmi rétegekre van leginkább negatív hatással, hiszen számukra többségében a könyvtár jelenti az egyetlen helyet, ahol hozzáférhetnek számítógépekhez és az internethez - ez jelentősen csökkenti munkaerőpiaci esélyeiket. A közösségi programok tekintetében nem is annyira a hagyományosabb rendezvényeket (előadások, könyvbemutatók, mesélések) fogják hátrányosan sújtani a társadalmi elkülönülést szolgáló rendelkezések, hanem az olyan közvetlenebb találkozókat, mint a társasjátékozás és a közös tanulás. Kisméretű közösségi térrel rendelkező intézmények talán rendezvényeik többségének elhalasztására kényszerülnek majd. Barker szerint létfontosságú, hogy a könyvtárak a jelenlegi helyzetben is mutassák fel előnyeiket, hozzáférhetőségüket és létfontosságú szerepeiket.

A [The New York Times](#) cikkében **Anthony W. Marx, a New York Public Library (NYPL) elnöke arról ír, hogy a könyvtáraknak változniuk kell, még több digitális szolgáltatást kell nyújtaniuk.** A gazdasági válságból történő kilábalás során kulcsszerepet játszanak az amerikai könyvtárak, mivel mindenki számára szabad hozzáférést és eszközöket biztosítanak ahhoz, hogy a lakosok hasznos tagjai legyenek a társadalomnak. Az NYPL évek óta építette digitális szolgáltatásait, amelyek a járvány idején többek között online mesefelolvasások, virtuális könyvklubok, író-olvasó találkozók, könyvismertető podcastok formájában bővültek. Az ideiglenes bezárás 86%-os beiratkozási növekedést eredményezett a könyvtár *SimplyE* nevű e-könyv olvasó alkalmazásához használt digitális olvasójegyek esetében. A könyvtár oktatási segédleteinek használatában 236%-os növekedést figyeltek meg. Mindez irányt mutat a jövőre, a digitális és virtuális technológiákba történő befektetésekre nézve: minden könyvtárnak törekednie kellene a lehető legszélesebb digitális

hozzáférés biztosítására minden könyvhöz és a világ egyesített tudásanyagához. Kreatív gondolkodásra van szükség ahhoz is, hogy a könyvtárosok közösségi szerepvállalása is megmutatkozzon a könyvtár falain túl a digitális térben történő találkozások révén. Azonban fontos tudatosítani, hogy a digitális világban is kulcsszerepet játszanak a könyvtárak mint fizikai terek, helyszínt biztosítva a tanuláshoz, az önművelődéshez és a szórakozáshoz, személyes találkozásokhoz. A digitális szakadék csökkentésére vonatkozó kihívások terén is kikerülhetetlenek a könyvtárak. Csak New Yorkban másfél millió ember van, aki nem rendelkezik szélessávú internet-eléréssel, számukra a könyvtár wifi szolgáltatása jelenti a kaput a gyors világháló eléréséhez, ők még a járvány ideje alatt is gyakran kényszerültek a könyvtáráépületek közelébe azért, hogy hozzáférjenek a hálózathoz. Éppen ezért az NYPL a továbbiakban megfontolja a wifi hotspotok kölcsönzésének és a számítógéphasználati használóképzésnek, valamint a könyvek házhozszállításának továbbfejlesztését, kibővítését.

A járvány okozta kihívások miatt egyre fontosabb, hogy a könyvtárak adaptálják a korszerű technika és az online források adta lehetőségeket, hogy megtarthassák a használókkal ápolatott élő kapcsolataikat és fontos szerepüket a közösségekben. A *Princh* nevű felhőalapú nyomtatási lehetőséget kínáló üzleti vállalkozás kifejezetten könyvtárosoknak szóló blogjában olvasható [bejegyzés](#) ötleteket ad a könyvtáraknak a fertőzésveszély alatti és utáni időszakokra. A könyvtárak újraindítása után a társadalmi elkülönülés megtartása szempontjából lehetnek érdekesek a használók és könyvtárosok közötti közvetlen kontaktus elkerülését szolgáló megoldások. A *Princh* kifejezetten a közkönyvtárak figyelmébe ajánlott szolgáltatásával a könyvtárhasználók önkiszolgáló módon indíthatnak nyomtatást saját eszközeikről (mobiltelefonon, tablet, laptop), anélkül, hogy kapcsolatba kellene lépniük a könyvtári személyzettel. A fizetésre is többféle, fizikai kontaktus nélküli mód nyílik: bankkártyával, PayPallal vagy a *Princh* mobilalkalációjával, amely ráadásul segít felderíteni a használóhoz legközelebb eső, nyomtatási lehetőséget kínáló könyvtárat, megmutatja ennek nyitvatartási idejét és a szolgáltatások díjszabását is. A másik eszköz a *Make Way for Books* elnevezésű szabad felhasználású alkalmazás, amely kifejezetten a gyerekeket szólítja meg, és a könyvek megszeretetésére irányul. A könyvtárak, óvónők, családok ingyenesen tölthetnek le öt év alatti gyerekek számára életkoruknak megfelelő könyveket, oktató videókat és foglalkoztató játékokat. A szülők ötleteket kaphatnak arra is, hogyan kapcsolják a könyveket a család hétköznapi tevékenységeihez úgy, hogy a gyerekekben kialakuljon a könyvhasználat készsége, mire iskolába mennek.

A **Könyvtárosegyesületek Nemzetközi Szövetsége (IFLA)** blogfelületén kétrészes bejegyzésben veszik sorra a járványt követő időszakban a könyvtárak előtt álló kihívásokat. Az [első részben](#) tíz, már a pandémia alatt megfigyelhető jelenség hatásait ismertetik. A kijárási korlátozások következtében a könyvtáraknak fel kell készülniük a járvány előtti időszakhoz képest megnövekedett számú *rossz anyagi helyzetben élő, munkanélküli és hajléktalan olvasó* fogadására. Képzésre és támogatásra lesz szükségük, hogy újraindítsák életüket, ezért jelentős feladat vár a közkönyvtárak álláskeresőket segítő és üzleti inkubátor szolgáltatásaira. A digitális átállás tekintetében jól teljesítettek a könyvtárak, többségében a már kiépített *online szolgáltatások* formájában. Az újraindítást követő időszakban minden bizonnyal működni fog a könyvtárak digitális és fizikai szolgáltatását egyaránt kínáló hibrid modell, amelyet a használók saját preferenciájuknak megfelelően tudnak igénybe venni. A járványt követő *gazdasági visszaesés* során a könyvtáraknak fel kell mutatniuk társadalmi hasznosságukat a politika felé annak érdekében, hogy a fenntartásukhoz, fejlesztésükhöz szükséges támogatást megkaphassák. A könyvtárak az online oktatásra igen gyorsan átállt iskolák segítségére is lehetnek a diákok számára nyújtott *használóképzések és az oktatást támogató gyűjteményrészek* révén. Az IFLA is aggodalmát fejezi ki a kormányzatok extra jogosultságainak következményeit illetően. A megszokott menetű kormányzáshoz elengedhetetlen átláthatóságnak fontos eleme az állampolgárok tudatossága, amelynek formálásában fontos szerepet játszanak a könyvtárak az *objektív tájékoztatás* formájában, továbbá kívánatos az is, hogy figyelmeztessék az embereket nem csak állampolgári jogaik, de személyes adataik védelmére is. A koronavírus-járvány során is megfigyelhető volt a *szerzői jog könyvtárakra gyakorolt negatív hatása*, például sok – a bibliotékák által nem kevés összegért megvásárolt – digitális szolgáltatást nem tehetek elérhetővé távoli eléréssel beiratkozott olvasóik számára. Az online mesefelolvasások is sokszor szerzői jogi problémákkal járnak együtt, ezért is törlik a felvételeket sokan az újraindítással egy időben. A jogtulajdonosok és a könyvtárak közötti ellentétek feloldása komoly kihívás lesz a jövőben. A könyvtárak ugyan jól teljesítettek a digitális szolgáltatások során, ám világszerte felszínre

kerültek a digitális infrastruktúra és a használatukhoz szükséges kompetencia hiányosságai, sokan minden kormányzati és piaci törekvés ellenére sem rendelkeznek internet-eléréssel. Míg az infrastrukturális fejlesztés az előbb említett két szféra feladata, a lakosság digitális kompetenciáinak fejlesztésében kiemelt szerepet játszanak a könyvtárak a *helyben használható eszközpark és a használóképzés* révén. A járvány alatt rendkívül hatásos a globális információ-megosztás a COVID-19 vírussal kapcsolatos hírekkel, tudnivalókkal kapcsolatban. Mindez nyitánya lehet a jövőben egy állandó, *nyitott információ-megosztó környezetnek*, amelyben fontos szerepet játszhatnak a könyvtárak, amint a vonatkozó jogszabályok tisztázódnak. A karantén kevés pozitív hozadéka a környezetszennyezés mértékének visszaesése az ipar és a közlekedés leállása miatt. Nyilvánvaló, hogy ez nem folytatódik az élet újraindulásával, ám a könyvtárak számára itt a lehetőség, hogy a jelenséget kiaknázva alkalmazzanak és népszerűsítsenek *környezettudatos, zöld megoldásokat*, valamint objektív tájékoztatást adjanak a lakosságnak a környezetet károsító tényezőkről és a klímaváltozásról. A felsorolásban utolsó közgyűjteményi poszt-COVID feladatkör a karantén alatt megmutatózó egyéni kreativitás, otthoni művészet és az intézmények által ad hoc létrehozott virtuális kiállítások, *események megőrzése az utókor számára*, hiszen minden bizonnyal történelmi jelentőséggel bír a jelenleg megtapasztalt globális válság.

Utóbbira jó példa a *British Library* kezdeményezése: [archiválja](#) a BBC Radio 4 hallgatóinak a koronavírus-járvány idején szerzett tapasztalatait. A *PM* című rádióműsor a múlt hónapban indította el [COVID Krónikák](#) című programját, melyben arra kérték a hallgatókat, hogy írják meg a koronavírus miatt elrendelt korlátozások alatti élményeiket. Polly Russell, a British Library vezető kurátora [felajánlotta](#) a műsorban, hogy a nemzeti könyvtár megőrzi ezeket a dokumentumokat. Úgy vélte, a hallgatók járvány alatt szerzett élményei óriási értéket fognak képviselni a jövő kutatói számára, hiszen remek pillanatképet adnak a krízis időszakáról. A felhívásra több százan küldték el személyes beszámolóikat arról, hogyan élték meg a korlátozások idejét. A történetmesélők között volt szülés előtt álló nő, Peszáhra készülő zsidó család és az édesanyja temetéséről beszélő hallgató is. Hasonló célú kezdeményezés a Finn Nemzeti Könyvtár honlapján olvasható gyarapítási felhívás, miszerint a digitális archívum várja a Koronavírus-tavasznünnep (húsvét, Vappu, május 1., tavasznünnep, érettségik) és a karantén hétköznapjait dokumentáló anyagokat, hogy 2020 emlékezetes hónapjai később is fölidézhetők és kutathatók legyenek.

Az IFLA blogjának [második részében](#) vázlatoszerűen rendszerezik az első részben részletezett jelenségeket a járvány rövid, közepes és hosszú távú hatásaiként.

Rövid távú hatások: segítségnyújtás és kutatástámogatás

- A szerzői jog ne váljon korláttá!
- A licencefeltételek ne mondjanak ellent a lakosság igényeinek!
- A könyvtárak számára lehetővé kell tenni, hogy támogathassák közösségeiket!
- A COVID-19 nem lehet kifogás a rossz kormányzásra!
- A szabad véleménynyilvánítás és az információhoz való hozzáférés szabadságát kizárólag minimális mértékben lehet korlátozni!
- A kulturális szféra támogatásra szorul, különben katasztrofális helyzetbe kerül!
- Az online eszközöktől való függőség nem járhat együtt személyes adataink csorbulásával!
- A nyílt tudomány eszménye legyen követendő gyakorlat!

Közepes távú hatások: biztonságos visszatérés a megszokotthoz (de mégsem teljesen olyanhoz)

- A könyvtárak újraindításánál hivatalos eljárásrend rögzítse a maximális védelmet nyújtó egészségügyi óvintézkedéseket!
- A tartalomszolgáltatók által a veszélyhelyzet idejére biztosított extra hozzáférési lehetőségeket ne szüntessék meg addig, amíg nagy igény mutatkozik rá!
- A távoktatásban lemaradt tanulókat segíteni kell a felzárkóztatásban!
- A veszélyhelyzet alatti kormányzati intézkedések tájékoztatási korlátozásait minél hamarabb fel kell oldani!
- A továbbra is korlátozás alá eső társadalmi csoportokat (pl. veszélyeztetett idősök) folyamatosan segíteni kell!
- A könyvtár álljon készen a járvány miatt (is) hátrányos helyzetűek fogadására, szolgálatára!
- A kijárási korlátozás felügyelete nem egyenlő a személyes adatokkal történő visszaéléssel!

- Fontos a nyílt tudomány népszerűsítése, a befektetés a többszemponú keresőfelületekbe (discovery) és a rendszerek közötti együttműködő képesség (interoperabilitás) biztosításába!

Hosszú távú hatások: újjáépítés a hatékonyabb működésért!

- A szerzői jog és a piaci környezet szabályozása annak érdekében, hogy valóban megfeleljenek a digitális kor kihívásainak!
- A könyvtárak mozgósítása az élet, a társadalom és a gazdaság újjáépítésébe!
- A krízis alatti politikai döntéshozási folyamat kutathatóságának biztosítása!
- Befogadást és méltányosságot hirdető eljárások és programok!
- Jelentős egyetemes hálózatosság a digitális kompetenciák fejlesztése révén!
- Beruházás hatékonyabb közegészségügyi információs rendszerekbe!
- A nyílt tudomány és az együttműködő kutatás új szintjének elérése!
- Ne feledjük a többi megoldásra váró kihívást sem!

Romániában április 23-án volt a könyvtárosok napja, az alkalomra közlemények, cikkek, interjúk jelentek meg. Videóinterjúban [megkérdezték](#) a marosvásárhelyi orvosi és gyógyszerészeti egyetem könyvtárának vezetőjét a könyvtáros szakmáról és a járványhelyzetben szerzett tapasztalatairól: Anamaria Helgiu többnyire az általa vezetett intézményről, szolgáltatásairól és tapasztalatairól beszélt. A legnagyobb kihívásnak a 10-15 éve kezdődött digitális átállást jelölte meg, ígérte, hogy ennek most is meg fognak felelni, és világszínvonalú szolgáltatásokat fognak nyújtani. Szerinte a szakmával és az utánpótlással nincs gond, mert vannak képzett fiatalok, akik tudatosan választják ezt a pályát. A munkatársak átlagéletkora 45 év. A járványhelyzet idején, a zárvatartás alatt, ahogy a legtöbb könyvtárban, ők is dolgoznak. Beszerzik a könyveket, javítják a nyilvántartást, fejlesztik, újragondolják a digitális szolgáltatásokat, de biztosak benne, hogy az újrainítás után semmi sem lesz a régi. Általános problémának tartja a tárolást, ami nemcsak az ő könyvtárukat sújtja, hanem a világon mindenhol jelentkezik. A saját helyzetüket a feladatkörük alapján egyértelműnek látja: intézményi könyvtárként az egyetem igényei az elsődlegesek. A szolgáltatásokat fontosnak tartja, megbízásra készítene bibliográfiákat, felkutatnak dokumentumokat, cikkeket. A járvány ideje alatt igyekeztek kiszolgálni az igényeket digitális könyvekből, adatbázisokból. Külföldi segítséget is kaptak, a *Cambridge University Press* pl. ingyenesen hozzáférhetővé tette számukra adatbázisának egy részét. Készülnek a nyitásra, mert a diákok közül sokan szeretnek tanulni is a könyvtárban. A könyvtárnak van már egy saját adatbázisa digitalizált orvosi könyvekből, de az egyik fő céljuk az állomány teljes digitalizálása. Nagy külföldi könyvtárak modelljeit követik, ezért figyelik az egyes intézmények katalógusait, közleményeit, a szaksajtóban megjelenő híreket.

Hollandiában a koronavírus-járvány idejére hozott korlátozások fokozatos feloldásának első lépéseként május 11-től a kulturális intézmények közül elsőként a könyvtárak nyithattak ki. Kutatások szerint Hollandiában többen járnak könyvtárba, mint moziba vagy múzeumba. A járvány változásokat hozott, ehhez a könyvtárak is megpróbáltak alkalmazkodni. Az „*Otthon olvasok*” kampány keretében ingyenes hozzáférést biztosítottak hangoskönyvekhez és e-könyvekhez. Egy könyvtár vezetője a vele készített interjúban elmondta: szeretné minél előbb az intézményt újra az emberek személyes találkozóhelyeként látni, ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy a világ megtanulta, a koronavírus-válságból mennyi minden intézhető digitálisan. Ahhoz, hogy ezekkel a lehetőségekkel élni is tudjanak az emberek, szükségesek bizonyos készségek. Véleménye szerint e készségek megtanulásának elősegítése szintén a könyvtár feladatai közé tartozik, hiszen még nem mindenki birtokolja ezeket az ismereteket.

2020 áprilisában tették közzé a *Vereniging van Openbare Bibliotheken* és a *Koninklijke Bibliotheek* megbízásából végzett kutatás beszámolóját. A kutatásban részt vevő könyvtárosokat a klasszikus könyvtári funkciókról kérdezték, arról, hogy ezek milyen módon változnak meg a jövőben, és a könyvtárosoknak milyen ismeretekkel, készségekkel kell rendelkezniük. A jelentés szerint mind a nyomtatott dokumentumok, mind a digitális gyűjtemények fontos szerepet játszanak. Az informá-

ciók mennyisége ugrásszerűen nő, egyre nehezebb felismerni a megbízható forrásokat. A könyvtárak ebben is segítséget nyújthatnak. A megkérdezettek szerint a dokumentumok feldolgozása központilag fog történni, a helyi könyvtárak gyakrabban fognak más intézményekkel együttműködni és különböző projektekben részt venni, valamint a későbbiekben a digitálisan született dokumentumokkal kapcsolatban fejlesztések is szükségesek lesznek. A könyvtárak éves kongresszusát, amelynek témája a könyvtárak és a digitális világ lesz, 2021 januárjára halasztották.

Finnországban különösen jellemző, hogy a közkönyvtáraknak igen nagy szerepük van a közművelődésben és az emberek hétköznapijaiban. Ez a kiemelt szerep természetesen évszázados hagyományokra épül, és a kiterjedt könyvtári hálózat népszerűségében, valamint a szolgáltatások folyamatos fejlesztésében, korszerűsítésében is megnyilvánul. Nyilvánvaló, hogy a legszélesebb körben használt kölcsönző (és sok közösségi fórum-funkciót is betöltő) közkönyvtárak szempontjából a leggyakrabban használt személyes szolgáltatások (kölcsönzés, helyben olvasás) szenvedték meg a legnagyobb mértékben a távolságtartási és kijárási korlátozásokat. A megnyitási folyamatban is ezeket a személyes találkozásokat lesz a legnehezebb visszaállítani. Minden más, elektronikusan is elérhető, illetve könyvtári belső szolgáltatás és fejlesztés folyt tovább a járványveszély időszakában is. A fokozatos visszatérés, illetve a „húzd meg—ereszd meg” hibridmegoldások – esetleg hosszúra nyúló – időszakában továbbra is fontos lesz az elmúlt másfél-két hónap tapasztalatainak alkalmazása, értékelése. A szak- és az egyetemi könyvtárakban, továbbá a nemzeti könyvtárban a munkatársak egy része továbbra is távmunkában tudja végezni feladatait, ezekben a gyűjteményekben elsősorban a visszaépíthető személyes szolgáltatások elindítása van most napirenden. A könyvtárak általánosan vett és speciális – pl. a nemzeti könyvtári – feladatkörei megmaradnak a járványveszély-helyzet elmúltával is, de valószínűleg nagyobb és intenzívebb központi (állami) támogatásra lesz szükség a bővülő elektronikus katalógus-, illetve dokumentumszintű és hálózati (tartalom)szolgáltatások minőségi fejlesztése terén.

A finn könyvtárak nem maradtak tétlenek a járvány kitörésekor. Bár az ajtók zárva maradtak, a könyvtárak az ország minden pontján kidolgozták szolgáltatásaik új formákban történő működtetését. Sallában és Kuhmóban például az „*Egy szatyor könyv*” szolgáltatást vezették be. A könyvtárosok által összekészített kölcsönzési megrendelések átadását az olvasókkal egyeztetik. Helsinkiben is hasonló módon szolgáltatnak, sőt, a selejtezendő állományból is készítenek csomagokat, azokat így nem is kell majd visszavinni. Nagyobb városi könyvtárakban a hálózati szolgáltatások fejlesztésén dolgoznak. A turkui könyvtár elindította Insta-live szolgáltatását, ahol a könyvtárosok válaszolnak az olvasók kérdéseire, hétköznapi reggelente pedig könyvajánlatokat tesznek közzé. A legtöbb könyvtár munkatársai a zárvatartás ideje alatt is dolgoznak. Helsinkiben például működik a könyvtárak telefonos információs szolgálata, ahogyan a chat-szolgáltatás is. Gyors ütemben fejlesztenek olyan felületeket, melyeken akár közösségi szolgáltatások is működtethetők. A gyakorlatban ez jelenthet streamelt meseperceket vagy olvasóköri összejöveteleket, melyek a könyvtár honlapján, az interneten követhetők. Sok könyvtár kerül új helyzetbe például az adatvédelmi kérdésekkel kapcsolatosan, amikor az olvasók nem jöhetnek személyesen a kölcsönzőpulthoz. A főváros és környéke ún. HELMET-könyvtárainak szolgáltatásait az olvasójegy száma és PIN-kódja segítségével lehet igénybe venni. De mi történjék, ha az olvasó nem emlékszik a PIN-kódra? Mivel a GDPR-szabályok nem teszik lehetővé, az olvasó a hálózaton keresztül nem kaphat új kódot. Kértünk tanácsot szakértő jogászoktól, és igyekszünk gyors megoldást találni a hasonló helyzetekre – nyilatkozta Virva Nousiainen-Hiiri az érintett könyvtárak nevében.

A finnek szeretik a könyvtárakat, az önkormányzati fenntartású intézmények helyzete biztosnak mondható. Életminőség, ismeretek, kapcsolódás és társasági kapcsolatok – mindezek színvonalához járul hozzá a jó könyvtár, tűnik ki a válaszokból, melyeket a finnek adtak egy felmérésre. Csöndben kell-e lenni a könyvtárban? Legalábbis több csendes térnek kellene lenni – írta az országos könyvtári felmérés több mint 28 000 válaszadójának többsége. Módosítási, javítási igények ugyanakkor csak mellékesen jelennek meg a területi kormányhivatalok, az oktatási és kulturális minisztérium és a könyvtárak által indított felmérés eredményei között. A kumulált értékelés 8,8

pontja majdnem annyit ér, mint egy iskolai vizsga 9-es értékű kitűnője. Kijelenthetjük-e, hogy a finnek szeretik a könyvtárat? – Igen, úgy tűnik. Arra is emlékszem, hogy ha bármikor szóba kerültek a települési szolgáltatások, a könyvtár ott is az első helyen állt – mondja Rauha Maarno, a Finn Könyvtári Társaság ügyvezetője. Még a települések irányító testületei is a könyvtárak barátai közé számítanak. Maarno elmeséli, hogy tudomása szerint egyetlen könyvtár sem szerepel a megtakarítások kapcsán készülő megszorítások listáján, nem úgy, mint a 2000-es évek elején, akkor ugyanis sok fiókkönyvtárnak be kellett zárnia a kapuit. – Most úgy látszik, hogy a települések megértették a könyvtárak jelentőségét. Ehhez persze hozzájárulhatott az aggodalom a gyerekek és fiatalok olvasási képességeinek romlása miatt. Ennek kapcsán a könyvtárak jelentősége valóban igen nagy – említi Maarno.

A könyvtár jelentőségét firtató kérdések közül a következőre érkeztek a legpozitívabb válaszok: Javítja-e a könyvtár az olvasók életminőségét? 43% szerint „nagyértékben”, további 42% válasza szerint „elég jelentősen”. A második legmagasabb elégedettségi fokot tükröző kérdéskör arról szólt, kínálja-e a könyvtár kikapcsolódási és szórakozási lehetőséget, segít-e a hobbi üzésében, illetve megkönnyíti-e a szükséges információkhoz, ismeretekhez jutást. A válaszadók több mint a fele beszámolt róla, hogy sokkal többet olvas a könyvtár(osok)nak köszönhetően, és több mint az ötöd-részüik szerint a könyvtár segített a számítástechnikai ismereteik javításában. A megkérdezettek közel egyötöde számára a kapcsolatteremtésben is nagy a könyvtár szerepe. Milyen tevékenységeket folytattak a könyvtárban a megelőző félévben? Legtöbbször a kölcsönzés szerepelt, a válaszadók 71%-a megjelölte, de mintegy harmaduk azt felelte, hogy szabadideje eltöltésére, újságok helyben olvasására vagy találkozóhelyként is használták a könyvtárat. Rauha Maarno úgy véli, az adatok kissé eltérő képet rajzolnának, ha a válaszadók körében nem szerepeltek volna túlreprezentáltak a nők. A hölgyek többször használják a könyvtárakat, mint a férfiak, de még sincs 80%-os többségük az olvasók között, ahogyan a megkérdezettek nemi megoszlása mutatja. A kérdőív, sajnos nem ad teljesen valóságos képet arról, mennyi és milyen szolgáltatásokat használhatnak a látogatók manapság. Természetesen a kölcsönzés és az olvasástámogatás áll továbbra is a tevékenységek középpontjában, de nagyon sok más is ide tartozik. Maarno svéd és norvég kutatásokra hivatkozik, melyek szerint nagyon sokan a sajtót olvassák helyben, s nem kölcsönöznek. Vagyis a kölcsönzési adatok nem mutatják meg pontosan a könyvtárak használati értékét és jelentőségét.

A szélesedő többfunkciós működés jelenti a könyvtárak jövőjét – a digitális tartalmak, hangoskönyvek szolgáltatása, a sokféle program. A könyvtáraknak továbbra is szerepük van a romló olvasási képességek elleni harcban. De a gyűjteményekben már nem csak nyomtatott könyvekre van igény. A fenntartóknak is meg kell érteniük, hogy a könyvtárak dologi költségvetését a digitális állomány költségeit figyelembe véve bővíteni kell. Maarno határozottan állítja, hogy a digitalizált tartalom nem jelent veszélyt a nyomtatott könyvekre, épp ellenkezőleg. Minél többet olvasunk bármilyen formátumban, annál jobb. A könyvtárak számára az is nagy kihívás, hogyan újítsák meg a tereiket, hogy a csendes tevékenységek és a különféle aktivitások is megférjenek egy fedél alatt. A kérdőív eredménye azt mutatja, hogy az olvasók fontosnak tartják a könyvtári rendezvényeket – különösen a gyerekek és fiatalok számára szervezetteket. Bár a nagy többség bevallotta: még sohasem vett részt ilyen rendezvényen.

– Egészen új könyvtárépületek nem fognak kinőni a földből, de úgy látom, sok településen igyekeznek kihasználni a könyvtár adta összes lehetőséget. Gyakran költöztetnek az épületbe más szolgáltatásokat. Ez a lakosság számára kimondottan előnyös – nyilatkozta Maarno. Példaként az Espooban és Tamperében kialakított szolgáltató-központokat említi, melyekben egymás mellett működnek a városi könyvtárak és a települési tanácsadó szolgálatok. A fizikai tér mellett lényeges az is, hogy a központ nyitvatartását a látogatók igényeihez lehet igazítani, még ha a személyzet nincs is teljes létszámban jelen. Az olvasójeggyel már korán reggel vagy épp késő este is be lehet lépni, s ezt a látogatók köszönettel nyugtázzák. Ugyanakkor a könyvtárosokat is dicsérték.

És a könyvtárak jövője? Erről nem szólt a kérdőív, de a finn könyvtárak szolgáltatásfejlesztésének tervein dolgozó szakember így felel: Fontos, hogy a könyvtáros szakma ne maradjon le a digitalizáció gyors fejlődése mögött. Egyébként azonban pozitívnak látja a jövőt. A könyvtárak látogatószámai magukért beszélnek. A szolgáltatások és a programok keresettek. Nincsen nálunk Finnországban túl sok olyan szabadon használható nyilvános (nem kereskedelmi, üzleti célú) hely, tér, ahol dolgozni vagy olvasni lehet.

Amíg a könyvtárak zárva tartanak, a Finn Könyvtári Társaság népszerűsíti az e-szolgáltatásokat. – Reméljük, hogy sokan próbálják ki a könyvtári e-szolgáltatásokat, mondja a Társaság ügyvezetője, Rauha Maarno. Az elmúlt években sok fejlesztés történt, jelentősen megnőtt az e-könyvek és e-folyóiratok olvasótábora.

A helsinki könyvtári hálózat közös szolgáltatásainak fejlesztési igazgatója, Virva Nousiainen-Hiiri elmondta, hogy a hazai (finn és svéd nyelvű) szépirodalom elérését biztosító Ellipsi szolgáltatáson keresztül érkező megrendelések száma néhány nap alatt 13 500-ról 14 500-ra emelkedett. – Különösen a finn könyvek iránt nőtt a kereslet. Bár a települési könyvtárak az elmúlt időszakban jelentősen bővítették elektronikus állományukat, ez a Finn Könyvtári Társaság szerint korántsem elegendő. Hiszek benne, hogy a koronavírus-kriszis idején nyilvánvalóvá válik, hogy a szolgáltatási szerkezet nem képes megfelelni az olvasói igényeknek – mondja Maarno. A helsinki és turkui könyvtárak például folyamatosan bővítik e-könyvállományukat beszerzési keretükből, de a Társaság véleménye szerint a program állami támogatására lesz szükség. – Olyan egységes e-könyvtárra van szükség, mely kiszolgálja az összes önkormányzati, települési könyvtárat, így bővíteni lehet a kínálatot.

A Finn Könyvtári Társaság ingyenes nyílt webináriumot is szervezett április 29-én „A könyvtárak megnyitása a kijárási korlátozások után, az e-állományok jövője és a járványhelyzet befolyása a kommunikáció formáira” címmel, illetve témákban. A főelőadások a következők voltak:

- Anneli Ketonen: A könyvtárak megnyitása – az útmutatók háttere és hatásai;
- Maria Hjelt: Az e-gyűjtemények státusza és jövője állami szinten
- Sari Siikander: Nevetni továbbra is szabad – a járványhelyzet befolyása a kommunikáció formáira
- Ville Vaarne: A Digital Travelers-projekt bemutatása

A finn nemzeti könyvtár két kiadványában a járványhelyzet hatását és következményeit, illetve a fokozatos nyitás időszakának kérdéseit elemzik a Finn Nemzeti Könyvtár szempontjából. Az [egyik](#) április 29-től, a [másik](#) május 7-től elérhető.

A könyvtárak korábban nem tapasztalt különleges helyzetbe kerültek a járványhelyzet miatt bezárt ajtóik mögött. Hogyan folytathatjuk a szolgáltatásokat, hogyan működhet a kölcsönzés, illetve mi is a könyvtárak feladata a járványhelyzet idején, vannak-e új, különleges kihívások? A könyvtárak adatainak összegyűjtése után láthatóvá váltak a legjelentősebb problémák, melyekkel az intézményeknek szembe kell nézniük a válsághelyzetben, illetve azt követően.

Észtországban a finnországihoz hasonló helyzetben van a könyvtári hálózat, azaz igen népszerűek a kölcsönkönyvtárak, a szak- és felsőoktatási könyvtárak és a nemzeti könyvtár pedig speciális funkciókat működtetnek. A különbség „mindössze” a méretekben fedezhető föl: Észtország népessége (kb. 1,328 millió fő) Finnországénak (kb. 5,518 millió fő) csak mintegy a negyede, az intézmények és a könyvtári állományok száma és mérete hasonló arányt mutat.

A **görög könyvtárak** jelenleg elsősorban az aktuális járványhelyzethez próbálnak igazodni és olyan hasznos információkat, szolgáltatásokat közzétenni, amelyek segítik az embereket ebben a helyzetben. Mindenekelőtt a koronavírussal kapcsolatban próbálják az olvasóközönséget hitelesen tájékoztatni. Ez minden jelentősebb könyvtárban így van.

Például az Országgyűlési Könyvtár linkgyűjteményt állított össze a koronavírus-járványra vonatkozó hasznos linkekből. Ezek nem csupán orvosi jellegűek, hanem a járvány társadalomra gyakorolt hatását is vizsgálják, sokszor régebbi járványok példája alapján. Témáik többek között: az emberiség régebbi járványainak összehasonlítása; hatásuk olyan speciális csoportokra mint a bevándorlók, a barakk-táborok lakói; hatásuk a vallásgyakorlásra, a kultúrára, a kulturális emlékezet fenntartására; a parlament és általában a közigazgatás aktuális működésére stb. A Nemzeti Központ az Elektronikus Tartalmak Dokumentációjára elnevezésű intézmény munkatársai tudományos közleményeket gyűjtenek össze a koronavírusról, egészségügyi szervezetek honlapjainak elérhetőségét adják meg. Egy [márciusi cikk](#) kifejezetten a hogyan tovább kérdésével foglalkozik. A könyvtárakban követendő fokozott higiéniai elővigyázatosságok taglalása után a szerző az alábbi legfontosabb feladatokat fogalmazza meg:

- helyes tájékoztatás;
- az információk mérlegelése, értékelése, felhasználása, továbbadása;
- példa: a Patresi Egyetemi Könyvtár létrehozott egy [speciális weboldalt](#), ahol a koronavírusra vonatkozó információkat gyűjtik össze.

A konklúzió az, hogy a könyvtár lehet egy köztes állomás a tudományos tartalom és a nagyközöniség között, hitelesen, ám közérthetően adhatja tovább a hasznos információt, ugyanis „a helyes és idejében történő informálás életeket menthet”.

Egy április végi görög *Entospolis*-cikk szerint a könyvtárnak a távoktatási tér részévé kell válnia, az egyetem tevékenységét kell kiegészítenie, a tanítást, a kutatást és más hasonló szolgáltatásokat kell támogatnia. A könyvtárnak az állomány birtoklásától annak szolgáltatása, közzététele felé kell fordulnia, s ahelyett, hogy utólagosan szerepel az oktatási folyamatban, eleve benne kell lennie. A használói információs igények ugyanazok lesznek, mint a járvány előtt, csupán a hozzáférés módja változik: a digitális és elektronikus szolgáltatásoknak kell ezt megoldania. Egy további tanulmány fontos alapelveket fogalmaz meg:

a könyvtárnak továbbra is elsődleges feladata, hogy az információt, az olvasnivalót és a kultúrát ingyenesen eljuttassa a felhasználókhöz, a közhöz, csupán az eljuttatás mikéntje változik.

Egy május 1-jén [közzétett publicisztika](#) szerint az **olasz könyvtárak** az elmúlt időszakban a koronavírus-járvány és az ahhoz kötődő korlátozó intézkedések formájában olyan globális kihívással néztek szembe, amely összekovácsolta őket, függetlenül attól, hogy milyen intézménytípusba tartoznak. Nemzetközi és nemzeti szinten is világossá vált, hogy a fizikai terek és gyűjtemények megközelíthetlensége dacára a könyvtáraknak meg kell erősíteniük kulturális és szociális szerepüket, és közös megoldásokat keresve alapszolgáltatásként kell újrapozícionálniuk magukat. Az olasz könyvtárosegyesület (AIB) közkönyvtári országos bizottsága (*Commissione nazionale Biblioteche pubbliche*) a közelmúltban széles körű szakmai vitát indított a közkönyvtárak újrainításáról. A tapasztalatcsere tanúsága szerint a járvány miatti zárvatartás során a következő problémák merültek fel: Hogyan álljunk át a digitális tartalomszolgáltatásra és kapcsolattartásra? Hogyan kezeljük a társadalomban húzódo digitális szakadékot? Hogyan segítsük az iskolákat és a családokat? Hogyan tartsuk a kapcsolatot a használókkal és a helyi közösségekkel? Helyettesíthető-e a személyes fizikai kapcsolat virtuálissal?

A könyvtárak a kényszerű bezárást követően gyorsan alkalmazkodtak, és az új technológiai lehetőségekkel élve a digitális szolgáltatások, az online tájékoztatás és segítségnyújtás felé indultak el. Kiemelhető a [milánói könyvtári rendszer](#) „Digitális SOS” szolgáltatása a digitális írástudás javítására, vagy Fano település médiatékájának online térben megvalósított [Biblioteca@scuola](#) című [olvasásfejlesztési és oktatástámogató](#) kezdeményezése, de számos példát fel lehetne sorolni az olasz könyvtárak egyedi közösségimédia-kampányaira vagy éppen a gyerekeknek szóló felolvasások sikerességére is. Az országban mindazonáltal nem beszélhetünk egységes fellépésről: a könyvtárak erőforrásai, digitalizációs helyzete, technológiai fejlettsége, kulturális aktivitása meglehetősen heterogén, összefüggésben a hagyományos Észak–Dél törésvonallal (tartományonként eltérnek a könyvtárak anyagi lehetőségei, de a velük szemben támasztott követelmények is).

A járványt megfékezni hivatott korlátozások hónapjaiban a digitális könyvtári szolgáltatások kizárólagossá válásával az olvasókat a nemzetközi és nemzeti adatbázisok, illetve a digitális kölcsönzés felé terelték, a tartalmak egy részét a nem beiratkozott használók számára is elérhetővé téve.

Am a folyamat közben megmutatkoztak a könyvtárak mozgásterének határai is: az olasz könyvpiac közel 60%-ban analóg, így eleve szűkebb a kortárs e-könyvek köre, mint a nyomtatottaké, emellett a különböző kiadók eltérő platformjain mások az e-kölcsönzés lehetőségei. Ezért fontos a párbeszéd kezdeményezése a könyvtárak és a kiadók között az új igények kielégítése érdekében, ami mellé természetesen megfelelő finanszírozásnak is kell társulnia. Igény ugyanis mindenképpen van az elektronikus tartalmakra, amint azt a [MLOL – Medialibrary online](#) és a hasonló portálok használati statisztikái is bizonyítják. A könyvtáraknak szembe kell nézniük azzal, hogy a digitális átállásnak még csak a kezdetén tartanak, és nagy utat kell megtenniük ahhoz, hogy a tartalmak és a szolgáltatások digitális szerveződését kialakítva a „digitális gazdaság” teljes körű szereplőivé váljanak, és digitális ökoszisztémát alkossanak a könyves világ különböző szereplőivel. A digitális szakadék ellensúlyozása érdekében pedig az oktatással és a szociális szférával kell stratégiai együttműködést kialakítani – amint erre a koronavírus-járvány alatt megkerülhetetlenné vált szoftver- és hardvereszközök terén mutatkozó hozzáférhetőségi és kompetenciabeli különbségek is rámutattak. Végezetül, amint azt a közös virtuális kiállítások és elektronikus gyűjtemények is példázák, a kulturális örökséget őrző egyéb közgyűjteményekkel (múzeumokkal, levéltárakkal) is szorosabbra kell fűzni a szálakat, amihez szintén elengedhetetlen egy világos nemzeti kulturális stratégia.

A járvány idején bebizonyosodott, hogy ugyan a fizikai terek aligha pótolhatók virtuálisan, de a könyvtárakhoz természetükből adódóan hozzátartoznak a közösségek, amelyek a „fizikai” rendezvények és az olvasótermek hiányában a virtuális térben találnak otthonra. Egy másik tanulság az, hogy nemcsak a kiadókkal, de a könyvterjesztőkkel összefüggésben is érdemes vizsgálni a könyvtárak szerepét: a könyvterjesztők országos egyesülete (*Associazione Librai Italiani*) adatai szerint a szektor bevételei csak március hónapban 25 millió euróval csökkentek. Ebből a nézőpontból kiemelt jelentőséggel bír az olvasásnépszerűsítést célzó, 2020. február 13-i [törvény](#), amely ki mondja, hogy az olvasási kultúra fejlesztése nemzeti érdek. A törvény rendelkezései alapot jelenthetnek a különböző könyv- és könyvtárszakmai kezdeményezésekhez, fejlesztésekhez és befektetésekhez.

A könyvtáraknak a következőkben meg kell birkózniuk az újrainvitás és az újratervezés problémáival, a biztonság garantálása és a szolgáltatások nyújtása közötti egyensúly megteremtésével, az új használók ellátásával és a régiók visszahódításával, valamint társadalmi szerep- és feladatkörük megerősítésével. Rugalmasnak kell maradni, mindvégig középpontba állítva a nagyközönség igényeit és magatartásformáit. A könyvtárosoknak magas szintű kommunikációs, technológiai és menedzsment készségekre volna szükségük, miközben a szakmára az elöregedés jellemző. A remények szerint az új kompetenciák idővel megjelennek majd az egyetemi képzések tanmeneteiben, biztosítva az új kihívások kezelésére alkalmas szakmai utánpótlást.

Az előttünk álló gazdasági és társadalmi válság során jelentkező változások egyelőre beláthatatlanok: nem tudjuk, mit fogunk termelni és fogyasztani a jövőben. A könyvtáraknak konstruktívan kell cselekedniük, hogy küldetésüknek megfelelően hozzájáruljanak a jelentés és az értelem kereséséhez – pozíciójuk attól fog függeni: mennyit és hogyan tudnak megmutatni mindabból, amit nyújtani tudnak.

Összeállították az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai:

- Bódog András, Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtár: szerkesztés, angol nyelvű források
- Deák László, Tájékoztató Osztály: Románia
- Fazokas Eszter, Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtár: angol nyelvű források
- Hangodi Ágnes, Könyvtári Intézet Oktatási és Humánerőforrás-fejlesztési Osztály: lektorálás
- Kádár Krisztina, Kézirattár: francia nyelvterület
- Konrád Eszter, Nemzetközi és Kulturális Kapcsolatok Osztálya: Olaszország
- Kovács Eszter, Könyv és Művelődéstörténeti Kutatások Osztálya: Csehország
- Kürti Afrodité, Retrospektív Feldolgozó Osztály: Hollandia
- Sirató Ildikó, Színháztörténeti Tár: Észtország, Finnország
- Szabó Piroska, Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtár: Olaszország
- Zsupán Edina, Tudományos Igazgatóság: Görögország